

Providing a Strategy for Development of Agricultural Corporations in Iran (The Case of South Khorasan Province)

Mojtaba Palouj^{1*}, Rasool Lavaei Adaryani², Mostafa Karbasioun³

1, Associate Prof., Agricultural Planning, Economic and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran

2, Assistant Prof., Agricultural Planning, Economic and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran

3, Assistant Prof., Rural Development Group, Faculty of Agriculture, Shahrekord University, Shahrekord, Iran

(Received: Apr. 8, 2019- Accepted: Jun. 7, 2022)

ABSTRACT

The small size and dispersion of the land and the continuation of fragmentation due to reasons such as the inheritance law are issues that have become widespread since the forties and have been one of the main problems of the agricultural sector to be small and scattered over the past 40 years. Agricultural corporations have succeeded in some areas as a type of land use planning system to assist in land consolidation, and in some cases failed. The main purpose of this research was to identify the weaknesses, strengths, threats and opportunities of establishing agricultural corporations, ranking the problems and obstacles faced by these companies and prioritizing their development strategies in South Khorasan Province. In order to achieve the research goals using quantitative and qualitative method, after analyzing the SWOT analysis approach, prioritizing the challenges and development strategies of agricultural corporations. Given the score of internal factors (points of strengths and weaknesses) and external factors (points of opportunity and threat) that were 2.43 and 2.51 respectively, An appropriate strategy for improving the efficiency of Agricultural corporations, an appropriate strategy, is to review long-term corporate plans based on overcoming internal weaknesses by relying on the use of external opportunities. The most important weaknesses in this matrix, given the advantages offered, are inappropriate location of crop companies that need to be considered when setting up these companies. Agricultural corporations need to focus on aspects of innovation through thought capital while focusing on processable products.

Keywords: Agricultural corporations, Land degradation, Integration, Agricultural development, Operation systems

Extended Abstract

Introduction

The small size and dispersion of the land and the continuation of fragmentation due to reasons such as the inheritance law are issues that have become widespread since the forties and have been one of the main problems of the agricultural sector to be small and scattered over the past 40 years. The fragmentation of land has caused a drop in production, and as the main strategy to overcome it, increasing the scale and regrouping the land has always been emphasized, and this strategy led to the creation of an agricultural corporations. Agricultural corporations have succeeded in some areas as a type of land use planning system to assist in land consolidation, and in some cases failed. The main purpose of this research was to identify the weaknesses, strengths, threats and opportunities of establishing agricultural corporations, ranking the problems and obstacles faced by these companies and prioritizing their development strategies in South Khorasan Province.

Materials and Methods

In order to achieve the research goals using quantitative and qualitative method, after analyzing the SWOT analysis approach, prioritizing the challenges and development strategies of agricultural corporations. In this study, based on the stated strengths, weaknesses, opportunities and threats, final strategies have been extracted. In general, the S-O strategy seeks to pay attention to the strengths and opportunities to strengthen the appropriate system. Also, the W-O strategy reviews the weaknesses by using the available opportunities. The S-T strategy refers to the reduction of vulnerability from the existing threats according to the existing strengths, and finally, the W-T strategy provides defensive suggestions for the increasing effects of the organization's weaknesses caused by the existing threats.

Conclusion

Given the score of internal factors (points of strengths and weaknesses) and external factors (points of opportunity and threat) that were 2.43 and 2.51 respectively, an appropriate strategy for improving the efficiency of agricultural corporations, an appropriate strategy, is to review long-term corporate plans based on overcoming internal weaknesses by relying on the use of external opportunities. The most important weaknesses in this matrix, given the advantages offered, are inappropriate location of crop companies that need to be considered when setting up these companies. Agricultural corporations need to focus on aspects of innovation through thought capital while focusing on processable products.

In the external environment, the "positive and logical view of officials and planners" is the most important opportunity for agricultural agricultural corporations, and on the other hand, the "problem of attracting seasonal labor" has been identified as the most important threat. In this way, according to the positive and rational view of the officials, the trustees of these organizations can try to eliminate other threats in front of them such as legal discrepancies, lack of government support in creating infrastructure, etc. Considering the problems of recruiting seasonal workers, it is necessary for these companies to use their activities in terms of recruitment on a contractual basis.

ارائه راهبرد توسعه شرکت‌های سهامی زراعی در ایران (مورد مطالعه: استان خراسان جنوبی)

مجتبی پالوج^۱، رسول لوایی آدریانی^۲، مصطفی کرباسیون^۳

۱، دانشیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران

۲، استادیار مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران

۳، استادیار، گروه توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۱/۱۹ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۱/۳/۱۷)

چکیده

خرد و پراکندگی اراضی و استمرار خردشدن به دلایلی از جمله قانون ارث، مسایل و مشکلاتی است که از دهه ۴۰ دامنه وسیع‌تری پیدا کرد و طی ۴۰ سال اخیر، یکی از مشکلات اصلی بخش کشاورزی محسوب می‌شود. شرکت‌های سهامی زراعی به عنوان یکی از انواع نظام‌های بهره‌برداری در راستای کمک به یکپارچه‌سازی اراضی، در برخی مناطق موفقیت‌هایی داشته و در مواردی نیز با شکست مواجه شده‌اند. هدف اصلی این تحقیق شناسایی نقاط ضعف، قوت، تهدیدها و فرصت‌های تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی، اولویت‌بندی مشکلات و موانع پیش روی این شرکت‌ها و اولویت‌بندی راهکارهای توسعه آنها در استان خراسان جنوبی است. پس از اولویت‌بندی چالش‌ها و راهکارهای توسعه شرکت‌های سهامی زراعی، جهت دستیابی به اهداف تحقیق به تحلیل SWOT پرداخته شد. با توجه به امتیاز عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) که به ترتیب ۲/۴۳ و ۲/۵۱ بود، راهبرد مناسب جهت بهبود کارآمدی شرکت‌های سهامی زراعی، بازنگری در برنامه بلندمدت شرکت‌ها بر مبنای غلبه بر ضعف‌های داخلی با تکیه بر استفاده از فرصت‌های محیطی خواهد بود. مهمترین نقطه ضعف در این ماتریس، مکان‌یابی نامناسب شرکت‌های سهامی زراعی بوده که در هنگام تشکیل این شرکت‌ها لازم است مورد توجه قرار گیرد. شرکت‌های سهامی زراعی می‌بایست ضمن تمرکز بر محصولات با قابلیت فرآوری، بر جنبه‌های نوآوری از رهگذر سرمایه فکر تمرکز نمایند.

واژه‌های کلیدی: شرکت‌های سهامی زراعی، یکپارچه‌سازی اراضی، نظام‌های بهره‌برداری

مقدمه

مقیاس و راه حل تجمیع مجدد اراضی همواره مورد تأکید بوده و همین راهبرد منجر به ایجاد شرکت سهامی زراعی گردید (Azkia, 2003). ضرورت افزایش تولید، توجه بیش از پیش به مدیریت تولید و توجه به نظام‌های بهره‌برداری و سالم‌سازی روابط درونی و برونی آن را الزامی ساخته است. نظام بهره‌برداری سازمانی اجتماعی مرکب از عناصری به هم پیوسته است که با

توجه به سابقه صنعتی شدن بخش کشاورزی در جهان نشان می‌دهد که با وقوع انقلاب صنعتی و پیشرفت فناوری تحولات بنیادی در بخش‌های مختلف تولید از جمله کشاورزی صورت گرفته است (Kor & Sharifzadeh, 2016). خرد شدن اراضی موجب افت تولید شده و به عنوان راهبرد اصلی غلبه بر آن، افزایش

۶ متغیر سرمایه‌گذاری، سن بهره‌برداران، میزان مشارکت، اندازه زمین زراعی، دسترسی به نهاده‌ها و ماشین‌آلات اثرات مستقیم و متغیرهای بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی کشاورزی و سطح سواد بهره‌برداران، به‌طور غیرمستقیم بر سطح پایداری نظام‌های بهره‌برداری زراعی در شهرستان آق‌قلا اثرگذار بوده است.

Malayim (2003)، در مطالعه‌ای پیرامون مشکلات نظام بهره‌برداری تعاونی تولید روستایی در کشور ترکیه، ضعف آموزشی، تحقیقات و اعمال مدیریت را مهم‌ترین چالش این نظام بهره‌برداری می‌داند. همچنین در مورد نظام بهره‌برداری سهامی زراعی نیز، Hajipour & Falsoleiman (2014) در مطالعه خود در شهرستان نهبندان نشان دادند، میزان عواملی هم چون آینده‌نگری، مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی و امید به آینده، دارای بیشترین اثر مثبت در تشکیل شرکت سهامی زراعی است. مؤلفه‌های کلی الگوی اثرگذاری بر پذیرش و تشکیل شرکت سهامی زراعی شامل پتانسیل اجتماعی، وضعیت اقتصادی تولید و توسعه و شاخص‌های فرهنگی بوده است.

همچنین مطالعه Naseri et al. (2015)، در جنوب استان خراسان جنوبی نشان داد، شرکت‌های سهامی زراعی، به ترتیب در زمینه توانمندی فنی و حرفه‌ای، توانمندی اجتماعی و روانی و توانمندی اقتصادی کشاورزان در حد متوسط و متوسط به بالا عمل کرده و در بهبود شاخص‌های توانمندسازی کشاورزان نقش مؤثر داشته‌اند.

مطالعه Bakhshi et al. (2016)، در چهار شرکت سهامی زراعی خضری، اسلام‌آباد، نیل آباد تربت جام و شرکت سهامی زراعی گلپایگان نشان داد، ۴۸/۱ درصد سهامداران از عملکرد شرکت‌های سهامی زراعی راضی و ۱۷/۸ درصد نیز خیلی راضی بوده‌اند و به‌طور کلی رضایتمندی اعضای شرکت‌های سهامی زراعی از عملکرد این شرکت‌ها در حد متوسط به بالا بوده است.

در مطالعات جهانی نیز در خصوص نظام‌های زراعی عمدتاً از نوع تعاونی مطالعاتی صورت گرفته است. به‌طوریکه Alexander (2009)، نشان داد که این نوع نظام‌ها پایداری مناسبی در کشاورزی داشته و در این راستا، بین شاخص پایداری و متغیرهای اجتماعی شامل

هویت و مدیریتی واحد و در چارچوب شرایط اجتماعی، اقتصادی و طبیعی محیط خود امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم می‌سازد (Abodlahi, 1998). مسأله مهم در نظام بهره‌برداری شناخت جامع و مانع و عمیق آن‌ها است. در واقع، نظام بهره‌برداری شیوه‌های رسمی و عرفی فراهم‌آوری و کاربرد منابع و عوامل تولید در چارچوب مقیاس، تکنولوژی، سازمان کار و مناسبات اجتماعی معین برای تولید است (Navisani, 2004). از طرفی نظام بهره‌برداری مناسب، به استفاده عاقلانه از منابع تجدیدپذیر منجر خواهد شد (Razeghi, 2013).

بر اساس سازمان کار و تعداد کارکنان؛ نظام‌های بهره‌برداری به سه دسته خانوادگی، تعاونی و جمعی تقسیم شده و بر اساس مدیریت به دو دسته فردی و گروهی تقسیم می‌شوند. شرکت‌های سهامی زراعی از نظر سازمان کار جزء نظام‌های جمعی و از نظر مدیریت جزء نظام‌های گروهی هستند (Abodlahi, 1998). در واقع با توجه به وجود مشکلات و عدم کارایی مناسب برخی نظام‌ها در استفاده بهینه از منابع، شرکت‌های سهامی زراعی ایجاد شدند که شریک شدن کشاورزان در منافع شرکت به نسبت سهم زمین و با استفاده از حداقل امکانات ماشین‌آلات و با کمترین تلفات، زمین، کود، آب، ماشین‌آلات و... مد نظر قرار گرفت (Jourablu & Galini, 2003).

اثرات اقتصادی و اجتماعی برنامه‌ی اصلاحات ارضی سبب تمرکز تمامی صفات اصلی نظام‌های بهره‌برداری (مالکیت، مدیریت، کار) در هریک از زارعین شد، که قبلاً فقط عامل کار را در اختیار داشتند. از این‌رو نظام بهره‌برداری دهقانی با ویژگی‌های جدید به عنوان نظام غالب کشور پا به عرصه گذاشت. وجود مشکلات اقتصادی و مالی بهره‌برداران مستقل و متعدد در هر روستا، اتخاذ تصمیمات متنوع بر مبنای سلاطین شخصی در زمینه استفاده از منابع و ... منجر به تصویب قانون تشکیل شرکت‌های سهامی زراعی در سال ۱۳۴۶ به عنوان یکی از راه‌های رفع مشکلات یاد شده گردید (Falsoleiman & Hajipour, 2012).

در خصوص بررسی نظام‌های بهره‌برداری در ایران و جهان مطالعات مختلفی انجام گرفته است. Motiee & Langerudi et al. (2000)، در مطالعه خود نشان دادند،

اقتصادی، عوامل فنی، عوامل اجتماعی، ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی و فردی تنظیم شده بود. روایی آن توسط صاحب‌نظران و پایایی آن به وسیله آلفای کرونباخ به صورت پیش‌آزمون (در جامعه‌ای غیر از جامعه مورد مطالعه) سنجیده شد. علاوه بر پرسشنامه، مصاحبه‌های کارشناسی و اکتشافی با صاحب‌نظران و متخصصان شرکت سهامی زراعی و همچنین سهامداران به عمل آمد. این مصاحبه‌ها مبنایی برای افزایش غنای نتیجه - گیری‌ها بود. مقادیر آلفای کرونباخ برای عوامل اقتصادی، عوامل فنی، عوامل اجتماعی و ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی به ترتیب برابر ۰/۷۹، ۰/۷۷، ۰/۸۱ و ۰/۸۰ بود که نشان از پایایی قابل قبول این عوامل و ویژگی‌ها دارد.

جهت تحلیل راهبرد در شرکت‌های سهامی زراعی، از روش ماتریس SWOT استفاده شده است. این روش بر مبنای شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید سازمان استوار است (Hitt et al., 2005). رهیافت حاضر بر اساس دو نوع تجزیه و تحلیل پایه‌ریزی شده است. در مرحله اول عوامل داخلی، یعنی نقاط قوت و ضعف سازمان، مورد ارزیابی و اولویت‌بندی قرار می‌گیرند و در مرحله دوم نقاط فرصت و تهدید، یعنی مجموعه عوامل خارجی، تحلیل می‌شوند (Harfst et al., 2010). این موارد در نهایت به صورت یک ماتریس نظام‌مند ارائه خواهند شد (Ulgen and Mirze, 2004). در این مطالعه بر اساس نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید بیان شده، راهبردهای نهایی استخراج شده است. به طور کلی، راهبرد S-O به دنبال توجه به نقاط قوت و فرصت‌هایی برای تقویت نظام مناسب است. همچنین، راهبرد W-O به بازنگری ضعف‌ها با استفاده از فرصت‌های موجود می‌پردازد. راهبرد S-T به کاهش آسیب‌پذیری از تهدیدهای موجود با توجه به نقاط قوت موجود اشاره دارد و در نهایت، راهبرد W-T پیشنهاد‌های تدافعی جهت اثرات فزاینده ضعف‌های سازمان ناشی از تهدیدهای موجود ارائه می‌کند (Chang, 2006).

نتایج و بحث

بر مبنای نتایج توصیفی، از میان ۱۱۵ نفر عضو نمونه، ۲۹ نفر (۲۵/۲ درصد) کارشناس، ۶۹ نفر (۶۰ درصد) کشاورز/سهامدار و ۱۷ نفر (۱۴/۸ درصد)

روحیه جمع‌گرایی، سطح تحصیلات و سابقه مدیریت رابطه معنی‌داری وجود دارد. هرچند در مطالعاتی از جمله Lawson (2000)، این نظام‌ها ناپایدار عنوان شده‌اند و اطلاعات فنی پایین اعضا، بی‌سوادی آن‌ها، منطبق نبودن دوره‌های آموزشی با نیازهای آموزشی اعضا، نبود ساختار سازمانی کارآمد، عدم استقلال و خودمختاری، عدم مسئولیت‌پذیری اعضا و عواملی از این قبیل از عوامل دستیابی به عدم پایداری بیان شده‌اند.

هرچند مطالعات مختلف در خصوص نظام‌های بهره‌برداری در کشور انجام شده، اما کمتر به نظرات بهره‌برداری سهامی زراعی و آسیب‌شناسی آن و به‌ویژه تعیین راهبرد توسعه مرتبط با آن پرداخته شده است. بر این اساس، هدف اصلی این تحقیق، تحلیل محیطی و آسیب‌شناسی، شناسایی و اولویت‌بندی مسائل و مشکلات، موانع، عوامل بازدارنده، همچنین مزیت‌ها و فرصت‌ها و شناسایی عوامل پیش‌برنده شرکت‌های سهامی زراعی و ارائه راهکارهایی برای بهبود و توسعه این نوع از نظام‌های بهره‌برداری است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف ارائه راهبرد توسعه شرکت‌های سهامی زراعی در استان خراسان جنوبی به انجام رسید. از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ نحوه کنترل متغیرها، غیرآزمایشی است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل ۱۸۰ نفر از متخصصان آشنا با تشکلهای بخش کشاورزی (کارشناسان) و نیز کنشگران شرکت‌های سهامی زراعی (کشاورزان، سهامداران، کارکنان، مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره شرکت سهامی زراعی) در این استان بودند. حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی - مورگان، ۱۱۵ نفر تعیین شد. در ادامه بر مبنای روش نمونه‌گیری طبقه‌ای (با انتساب متناسب)، اعضای جامعه در سه طبقه کارشناسان (۴۵ نفر)، کشاورزان/سهامداران (۱۰۸ نفر) و مدیرعامل/کارکنان (۲۷ نفر) طبقه‌بندی شدند و از میان آن‌ها به ترتیب ۲۹، ۶۹ و ۱۷ نفر به‌عنوان نمونه به‌طور تصادفی انتخاب شدند.

برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخت استفاده شد، که در سر فصل‌هایی با عناوین عوامل

"کمبود آمار و اطلاعات دقیق از فعالیت‌ها"، "نوسان قیمت‌ها و عدم وجود ثبات اقتصادی" و "کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش" مورد اتفاق کارشناسان به عنوان مشکلات و موانع پیش‌روی توسعه فعالیت شرکت سهامی زراعی بوده و "عدم تجربه کافی در بین مدیران عامل (بی‌برنامگی مسئولین)" و "عدم وجود برنامه نظام-مند برای بازپرداخت سود و اصل سهام اعضا" در ردیف‌های انتهایی از این حیث قرار دارد.

مدیرعامل/کارکنان بودند. ۹۸ نفر (۸۵/۲ درصد) از اعضای نمونه مورد بررسی مرد بودند و ۱۷ نفر (۱۴/۸ درصد) از آن‌ها را زنان تشکیل می‌دادند. میانگین سنی اعضای نمونه بالغ بر ۴۷ سال بود و تجربه کاری آن‌ها به‌طور متوسط ۱۳/۵ سال برآورد گردید. در گام اول، تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده در مورد ۲۲ متغیری که تحت عنوان مشکلات و موانع پیش‌روی توسعه فعالیت شرکت ارائه شده، نشان داد که عمدتاً

جدول ۱- بررسی چالش‌ها و موانع توسعه شرکت‌های سهامی زراعی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۰/۲۳۴	۰/۷۳	۳/۱۱	کمبود آمار و اطلاعات دقیق از فعالیت‌ها
۲	۰/۲۸۵	۱/۱۵	۴/۰۵	نوسان قیمت‌ها و عدم وجود ثبات اقتصادی
۳	۰/۲۸۷	۱/۱۶	۴/۰۵	کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش
۴	۰/۳۱۱	۰/۹۷	۳/۱۱	کم توجهی به خدمات رفاهی در قلمرو شرکت
۵	۰/۳۴۲	۱/۳۲	۳/۸۸	عدم همکاری بانک‌ها در خصوص تسهیلات تکلیفی
۶	۰/۳۴۳	۱/۳۵	۳/۹۴	افزایش هزینه حامل‌های انرژی و نهاده‌های کشاورزی
۷	۰/۳۴۶	۱/۰۱	۲/۹۲	کمبود نیروی انسانی کارآمد
۸	۰/۳۴۷	۱/۲۸	۳/۶۸	عدم انعطاف قانون و اساسنامه شرکت با شرایط خاص منطقه و مقتضیات زمانی
۹	۰/۳۵۴	۱/۰۰	۲/۸۱	نرخ بازده کم سرمایه‌گذاری در شرکت نسبت به سایر بخش‌ها
۱۰	۰/۳۵۵	۱/۱۴	۳/۲۰	عدم وجود معیار و ضوابط خاص در زمینه ارزیابی حق استفاده مطلق و دائم از عوامل تولید زارعی (زمین، ماشین‌آلات کشاورزی، موتور پمپ و ...) به منظور تعیین تعداد سهام
۱۱	۰/۳۶۴	۱/۳۹	۳/۸۲	کم توجهی به شرکت‌های سهامی زراعی در طرح هدفمندی یارانه‌ها
۱۲	۰/۳۷۲	۱/۳۲	۳/۵۵	جایگاه ضعیف شرکت‌های سهامی زراعی در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه
۱۳	۰/۳۸۷	۱/۴۲	۳/۶۷	ضعف قوانین موجود در حوزه شرکت
۱۴	۰/۳۹۵	۱/۱۹	۳/۰۰	مهارت کم بازرگانی و بازاریابی در شرکت
۱۵	۰/۴۱۳	۱/۲۷	۳/۰۸	فقدان نظارت کافی
۱۶	۰/۴۱۵	۱/۳۸	۳/۳۳	بالا بودن سود تسهیلات بانکی
۱۷	۰/۴۵۴	۱/۴۵	۳/۲۰	فقدان برنامه مدون و دراز مدت
۱۸	۰/۴۹۳	۱/۴۱	۲/۸۵	عدم تناسب ساختار شرکت سهامی زراعی با اهداف آن
۱۹	۰/۵۰۲	۱/۵۸	۳/۱۵	سهام نابرابر بین اعضا
۲۰	۰/۵۴۲	۱/۵۵	۲/۸۵	مسائل و دشواری‌های عملیاتی موجود بر سر راه یکپارچه‌سازی اراضی
۲۱	۰/۵۵۱	۱/۵۱	۲/۷۵	عدم وجود برنامه نظام‌مند برای بازپرداخت سود و اصل سهام اعضا
۲۲	۰/۵۵۶	۱/۴۵	۲/۶۰	عدم تجربه کافی و لازم در بین مدیران عامل (بی‌برنامگی مسئولین)

ماخذ: یافته‌های پژوهش

موجود قانون و اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی با قانون تجارت"، "اعمال سازوکارهای مناسب حقوقی و وضع قوانین لازم به منظور گسترش فعالیت‌ها" و "افزایش همکاری شرکت با تشکل‌های روستایی" اتفاق

رتبه‌بندی راهکارهای مناسب برای توسعه فعالیت شرکت با استفاده از ۲۷ متغیر نشان داد، در مورد "مشارکت بیشتر بهره‌برداران با مدیرعامل"، "کاهش دخالت مستقیم دولت و انتقال مدیریت از سطوح کارکنان دولت به سهامداران"، "بررسی تعارض‌های

نظر بیشتری بین کارشناسان به عنوان راهکار برای توسعه فعالیت شرکت‌های سهامی زراعی وجود دارد.

جدول ۲- بررسی راهکارهای توسعه شرکت‌های سهامی زراعی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۰/۲۱۳	۰/۸۹	۴/۲۱	مشارکت بیشتر بهره‌برداران با مدیرعامل
۲	۰/۲۲۵	۰/۹۳	۴/۱۲	کاهش دخالت مستقیم دولت و انتقال مدیریت از سطوح کارکنان دولت به سهامداران
۳	۰/۲۵۰	۰/۹۳	۳/۷۱	بررسی تعارض‌های موجود قانون و اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی با قانون تجارت
۴	۰/۲۶۵	۰/۹۳	۳/۵۳	اعمال ساز و کارهای مناسب حقوقی و وضع قوانین لازم به منظور گسترش فعالیت‌ها
۵	۰/۲۸۸	۰/۹۴	۳/۲۸	افزایش همکاری شرکت با تشکل‌های روستایی
۶	۰/۲۹۳	۱/۰۲	۳/۴۹	تعیین و ترویج الگوی تولید (کشت)، متناسب با مزیت‌های نسبی مناطق اکولوژیک
۷	۰/۳۰۶	۱/۱۰	۳/۶۱	تطبيق فعالیت شرکت با شرایط اقتصاد مقاومتی (شرایط تحریم)
۸	۰/۳۳۳	۱/۰۸	۳/۲۴	ایجاد زیرساخت‌های مناسب فیزیکی برای توسعه کارآفرینی در شرکت
۹	۰/۳۴۵	۱/۲۰	۳/۴۸	افزایش سالیانه میزان سرمایه‌گذاری اعضاء در صندوق از طریق افزایش مستمر حق عضویت برای بالا بردن میزان تقدینگی شرکت
۱۰	۰/۳۴۸	۱/۱۴	۳/۲۷	توجه به عامل فرهنگی- اجتماعی در ایجاد واحد شرکت‌های سهامی
۱۱	۰/۳۴۹	۱/۲۸	۳/۶۶	شناسایی و بکارگیری دانش بومی سهامداران
۱۲	۰/۳۵۹	۱/۲۴	۳/۴۵	استقرار نظام پایش و ارزشیابی
۱۳	۰/۳۶۷	۱/۳۵	۳/۶۸	بازنگری در ساختار
۱۴	۰/۳۶۸	۱/۲۴	۳/۳۷	ایجاد و گسترش پایگاه داده‌های آماری و توسعه زیرساخت‌های لازم برای انتقال اطلاعات به تولیدکنندگان
۱۵	۰/۳۶۹	۱/۳۰	۳/۵۱	استقرار نظام تجارت الکترونیک
۱۶	۰/۳۷۰	۱/۱۳	۳/۰۵	ایجاد تجهیزات و امکانات مناسب برای شکل‌گیری ایده‌ها
۱۷	۰/۳۷۳	۱/۲۳	۳/۲۹	انجام مطالعات و تدوین الگوی کشت و مشخص نمودن اولویت‌ها برای اجرای برنامه‌های زراعی، باغی، دامی و صنایع تبدیلی
۱۸	۰/۴۰۹	۱/۵۱	۳/۶۸	تجدید نظر در انتخاب مدیر عامل از سوی وزارت جهاد کشاورزی
۱۹	۰/۴۳۲	۱/۴۱	۳/۲۸	توجه به مقوله سرمایه اجتماعی و اعتماد سهامداران به شرکت
۲۰	۰/۴۳۳	۱/۴۱	۳/۲۶	همکاری با سایر شرکت‌های موفق به منظور ارتقاء سطح بهره‌وری
۲۱	۰/۴۳۶	۱/۲۴	۲/۸۴	حضور فعال در بازار بورس محصولات کشاورزی
۲۲	۰/۴۳۸	۱/۴۳	۳/۲۶	حضور در بازارهای مشترک منطقه‌ای
۲۳	۰/۴۴۹	۱/۴۶	۳/۲۶	توانمندسازی منابع انسانی از بعد مشارکتی و انگیزشی
۲۴	۰/۴۵۵	۱/۴۰	۳/۰۸	ایجاد و توسعه فن‌آوری‌های نوین (نظیر: بیوتکنولوژی و مهندسی ژنتیک)، در تولید و
۲۵	۰/۴۸۶	۱/۶۹	۳/۴۷	توجه بیشتر به جایگاه شرکت در طرح هدفمندی یارانه‌ها
۲۶	۰/۴۹۴	۱/۴۲	۲/۸۷	ایجاد صندوق ذخیره سود برای استفاده در شرایط خاص و غیر مترقبه
۲۷	۰/۴۹۸	۱/۶۹	۳/۴۰	کمک به فعالیت‌های زیرساختی با استفاده از تسهیلات بانکی با نرخ سود پایین

ماخذ: یافته‌های پژوهش

سهامی زراعی است. همچنین مهم‌ترین نقاط قوت برای شرکت سهامی زراعی، امکان استفاده از اعضای شرکت در فعالیت‌های تناژکاری و پایه‌گذاری زیرساخت‌ها برای فعالیت‌های جدید در شرکت بوده و مهم‌ترین نقطه ضعف نیز مکان‌یابی نادرست شرکت‌های سهامی زراعی است. در نهایت امتیاز عوامل درونی ۲/۴۳ بوده است.

در تحلیل محیطی شرکت‌های سهامی زراعی، اطلاعات جمع‌آوری شده در خصوص محیط درونی شرکت طی فرآیندی در قالب جداولی تحت عنوان ماتریس ارزیابی عوامل داخلی تهیه شد. نتایج تحلیل SWOT در خصوص ماتریس عوامل درونی نشان داد، اولاً رتبه نقاط قوت بیش از نقاط ضعف در شرکت‌های

ردیف	تهدیدها	ضریب اهمیت	رتبه*	امتیاز موزون
O2	حمایت از شرکتها سابقه موفق تشکیل شرکت در بعضی از مناطق	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
O3	امکان بازنگری و به روز کردن قوانین	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
O4	امکان جذب فارغ التحصیلان متخصص	۰/۰۲	۲	۰/۰۴
O5	ارتقا دانش و اطلاعات روستاییان در خصوص شرکت	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
O6	امکان افزایش ارزش محصولات کشاورزی	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
O7	نگاه مثبت و منطقی مسئولین و برنامه ریزان	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
O8	افزایش روزافزون تقاضا برای محصولات کشاورزی	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
O9	وجود مراکز آموزش عالی برای پرورش نیروهای متخصص	۰/۰۸	۳	۰/۲۴
	جمع			۱/۰۶

ماخذ: یافته‌های پژوهش،

* علامت منفی نشانگر جنبه تهدید گویه‌ها است.

مجموع وزن‌های مربوط به نقاط قوت و ضعف برابر ۰/۴۹ است که نشان می‌دهد، در محیط درونی نقاط قوت حاکم است. بدین معنا که شرکت‌های مورد مطالعه از قوت‌های بیش‌تری برای غلبه بر ضعف‌های خود برخوردارند. این در حالی است که مجموع وزن‌های

جدول ۳- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

ردیف	نقاط قوت	ضریب	رتبه	امتیاز
S1	تسطیح و یکپارچگی اراضی	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S2	چارچوب مشخص و استفاده مفید از ماشین	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S3	فرآوری محصولات تولیدی	۰/۰۲	۴	۰/۰۸
S4	بهره مندی از صنایع	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S5	پایه گذاری زیرساخت‌ها	۰/۰۲	۵	۰/۱۰
S6	مشارکت به عنوان ارزش	۰/۰۷	۳	۰/۲۱
S7	بهره مندی از سرمایه های	۰/۰۳	۱	۰/۰۳
S8	واکنش مناسب به تحولات	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S9	ارتقاء سطح درآمد و آزاد شدن وقت سهامداران	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
S10	استفاده از اعضای شرکت	۰/۰۷	۳	۰/۲۱
S11	توان جذب تسهیلات بانکی	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
	جمع			۱/۴۴

ردیف	نقاط ضعف	ضریب	رتبه*	امتیاز
W1	عدم هماهنگی هیأت مدیره	۰/۰۵	۲	-۰/۱
W2	مکان یابی نادرست شرکت-	۰/۰۷	۳	-۰/۲۱
W3	عدم آگاهی کامل اعضاء در ارتباط کمتر با مراکز	۰/۰۵	۱	-۰/۰۵
W4	عدم اطلاع اعضا از	۰/۰۳	۳	-۰/۰۹
W5	عدم ارتباط تنگاتنگ با	۰/۰۴	۲	-۰/۰۸
W6	پایین بودن بهره‌وری	۰/۰۷	۲	-۰/۱۴
W7	عدم استفاده از تکنولوژی	۰/۰۷	۲	-۰/۱۴
W8	کم توجهی به آموزش	۰/۰۴	۱	-۰/۰۴
	جمع			-۰/۹۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش،

* علامت منفی نشانگر جنبه ضعف گویه‌ها است.

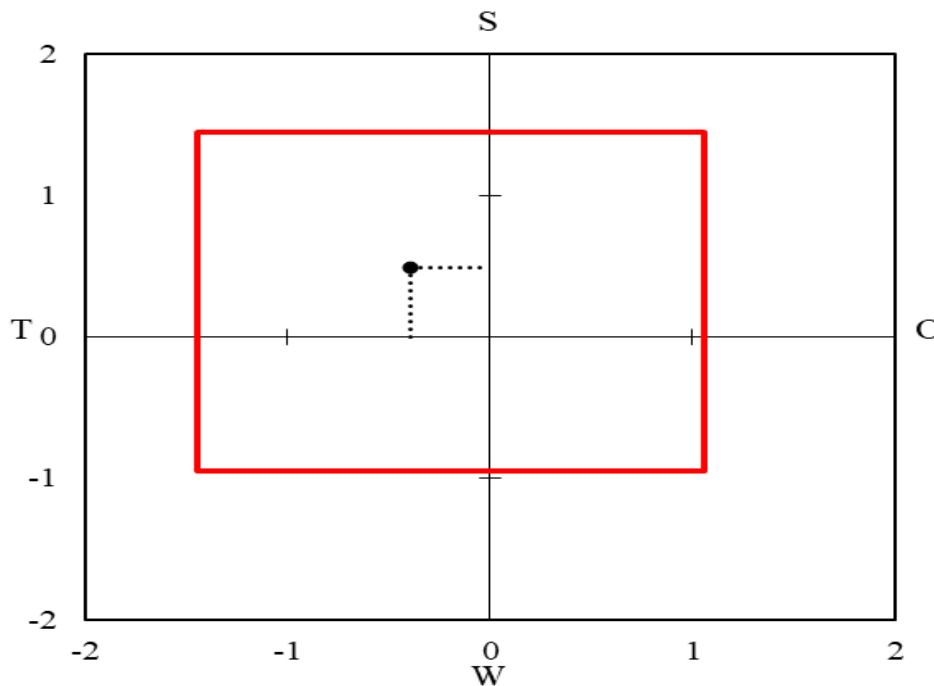
نتایج تحلیل SWOT در خصوص ماتریس عوامل بیرونی نشان داد، اولاً رتبه نقاط تهدید بیش از نقاط فرصت در شرکت‌های سهامی زراعی است. همچنین مهم‌ترین نقاط تهدید برای شرکت سهامی زراعی، مشکل جذب نیروی کار فصلی، پایین آمدن سطح سفره آب‌های زیرزمینی و بالا بودن قیمت نهاده‌ها بوده و مهمترین نقطه قوت نیز نگاه مثبت و منطقی مسئولین و برنامه‌ریزان به شکل‌گیری نظام‌های بهره‌برداری از جمله سهامی زراعی است. در نهایت امتیاز عوامل درونی ۲/۵۱ بوده است.

جدول ۴- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی- فرصت‌ها و

ردیف	فرصت‌ها	ضریب اهمیت	رتبه	امتیاز
O1	وجود ظرفیت‌های قانونی در	۰/۰۶	۲	۰/۱۲

در نهایت، همان‌گونه که نمودار (۱) نشان می‌دهد، فضای راهبردی شرکت‌های سهامی زراعی در محدوده ST (فضای رقابتی یا تنوع‌بخشی) واقع شده است. بدین ترتیب می‌توان دریافت که این شرکت‌ها در یک فضای رقابتی یا تنوع فعالیت می‌کنند و می‌بایست با استفاده از نقاط قوت خود از تهدیدهای محیطی اجتناب نمایند.

فرصت‌ها و تهدیدها برابر ۰/۳۹- است که نشان می‌دهد، در محیط بیرونی تهدیدها بر فرصت‌ها غلبه دارند. بنابراین، برخلاف انتظار، شرکت‌های مورد مطالعه با تهدیدهای بیشتری در مقابل فرصت‌های پیش رو مواجه هستند.

نمودار (۱): فضای راهبردی شرکت‌های مورد مطالعه

سهم راهبرد	علائم	نوع راهبرد
۲۵/۴	SO	راهبردهای تهاجمی یا توسعه‌بخشی
۳۴/۸	ST	راهبردهای تنوع‌بخشی یا رقابتی
۱۶/۸	WO	راهبردهای تغییر جهت یا بازنگری
۲۳	WT	راهبردهای تدافعی یا کاهش
۱۰۰	-	کل

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شرکت‌های سهامی زراعی در مناطق کمتر توسعه یافته می‌توانند در قالب یک بنگاه اقتصادی اثرات مطلوبی همچون درآمدزایی، اشتغالزایی و جلوگیری از مهاجرت را در پی داشته باشند. بدین منظور طراحی راهبرد توسعه این شرکت‌ها به‌عنوان یک ضرورت مطرح

شرکت‌های مورد مطالعه علاوه بر توجه به سایر راهبردهای پیش رو، لازم است راهبردهای واقع در محیط رقابتی را بیشتر مورد توجه قرار دهند. زیرا راهبردهای موجود در این فضا بالغ بر ۳۴/۸ درصد از سهم راهبردهای پیش روی زنجیره‌ها را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۵). پس از آن راهبردهای تهاجمی یا توسعه‌بخشی با سهمی برابر ۲۵/۴ درصد در فضای راهبردی شرکت‌ها قرار دارند. در نهایت، بالغ بر ۲۳ و ۱۶/۸ درصد از راهبردهای زنجیره‌ها می‌بایست به ترتیب دارای ماهیت راهبردهای تدافعی یا کاهش و تغییر جهت یا بازنگری باشند.

جدول ۵- وزن و سهم راهبردهای چهارگانه کاهش آسیب‌های وارده بر شرکت‌های مورد مطالعه

است. در این راستا، مطالعه حاضر به بررسی شرکت‌های سهامی زراعی در استان خراسان جنوبی پرداخت. همان‌گونه که نتایج این مطالعه نشان داد، به عنوان مهم‌ترین چالش‌های پیش روی توسعه شرکت‌های سهامی زراعی، "کمبود آمار و اطلاعات دقیق از فعالیت‌ها"، "نوسان قیمت‌ها و عدم وجود ثبات اقتصادی" و "کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش" و به عنوان مهم‌ترین راه‌کارهای توسعه این شرکت‌ها نیز در آینده "مشارکت بیشتر بهره‌برداران با مدیرعامل"، "کاهش دخالت مستقیم دولت و انتقال مدیریت از سطوح کارکنان دولت به سهامداران"، "بررسی تعارض‌های موجود قانون و اساسنامه شرکت‌های سهامی زراعی با قانون تجارت"، "اعمال ساز و کارهای مناسب حقوقی و وضع قوانین لازم به منظور گسترش فعالیت‌ها" و "افزایش همکاری شرکت با تشکل‌های روستایی" مورد اتفاق کارشناسان بوده است. بنابراین، توجه به موارد فوق در برنامه‌های بلندمدت شرکت‌ها و همچنین توجه به این موارد در برنامه‌های توسعه بخش کشاورزی می‌تواند زمینه برای توسعه این شرکت‌ها را در بلندمدت تضمین نماید.

نتایج تحلیل SWOT نشان داد، در فضای درونی، «مشارکت به عنوان ارزش‌های سازمانی» و «استفاده از اعضای شرکت در فعالیت‌های تناژکاری» با بیش‌ترین وزن به‌عنوان مهم‌ترین نقاط قوت شرکت‌های سهامی زراعی قلمداد می‌شوند و در مقابل، «مکان‌یابی نادرست شرکت‌های سهامی زراعی» با بیش‌ترین وزن از جمله مهم‌ترین نقطه ضعف این شرکت‌ها تلقی می‌شود. بدین ترتیب می‌توان دریافت که مشارکت اعضاء به‌عنوان یکی از جنبه‌های مهم سرمایه اجتماعی در این شرکت‌ها وجود دارد و می‌بایست با تمرکز بر آن به تقویت جنبه‌های دیگری مانند اعتماد، انسجام، توسعه سرمایه‌های فکری و ... پرداخت. همچنین، از آن‌جا که مکان‌یابی این شرکت‌ها به‌عنوان یک ضعف مطرح است، پیشنهاد می‌شود، در این زمینه به مؤلفه‌هایی مانند نزدیکی به بازار، مراکز عرضه، آستانه جمعیتی (مصرف‌کننده) و مراکز تأمین نهاده‌ها توجه شود.

همچنین، نتایج نشان داد، در فضای بیرونی، «نگاه مثبت و منطقی مسئولین و برنامه‌ریزان» به‌عنوان مهم‌ترین فرصت پیش روی شرکت‌های سهامی زراعی مطرح است و در مقابل، «مشکل جذب نیروی کار فصلی» در قالب مهم‌ترین تهدید شناسایی شده است. بدین ترتیب، با توجه به نگاه مثبت و منطقی مسئولین، متولیان این تشکل‌ها می‌توانند بر رفع سایر تهدیدهای پیش روی خود همچون مغایرت‌های قانونی، عدم حمایت‌های دولت در ایجاد زیرساخت‌ها و ... تلاش نمایند. با توجه به مشکلات جذب نیروهای کار فصلی، لازم است این شرکت‌ها به فراخور فعالیت‌های خود در خصوص جذب نیرو به‌صورت قراردادی اقدام نمایند.

با توجه به اهمیت راهبرد تنوع‌بخشی (رقابتی) در راستای توسعه شرکت‌های سهامی زراعی، لازم است این شرکت‌ها با استفاده از قوت‌های خود از تهدیدهای محیطی اجتناب نمایند. بر این مبنا، برنامه عملیاتی زیر پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به آنکه شرکت‌های سهامی زراعی دارای چارچوب مشخص و قانون‌مندی هستند، می‌توانند با تنظیم برنامه‌های کشت و آیش چندساله از کشت تحمیلی محصولات جلوگیری نمایند و جنبه‌های فنی و بازاریابی محصولات را در قانون توجه قرار دهند.

- با توجه به توانایی شرکت‌های سهامی زراعی جهت فرآوری محصولات و نیز بهره‌مندی از صنایع تبدیلی و تکمیلی، تمرکز بر کشت و تولید محصولاتی که دارای قابلیت فرآوری باشند، نه تنها از کشت تحمیلی محصولات جلوگیری می‌کند؛ بلکه در راستای غلبه بر مسائلی همچون پایین بودن قیمت تضمینی محصولات نیز مفید است.

- شرکت‌های سهامی زراعی با توجه به توانایی در زمینه پایه‌گذاری زیرساخت‌ها برای فعالیت‌های جدید می‌توانند جایگاه نامناسب نظام بهره‌برداری را ارتقاء دهند. بدین منظور لازم است این شرکت‌ها زیرساخت‌های نوآورانه که قدرت خلاقیت و ابتکار اعضاء را توسعه می‌دهد، مد نظر قرار دهند. همچنین، استفاده از سرمایه‌های فکری به‌عنوان یک نقطه قوت می‌تواند در این راستا حائز اهمیت باشد.

REFERENCES

1. Abodlahi, M. (1998). Operating systems, comparative studies of agricultural exploitation systems and evaluation of their performance in order to recognize the types and characteristics of optimal and suitable exploitation systems in Iran, *Ministry of Agriculture, Deputy Directorate for Utilization Affairs, Office of Operational Design*. (In Farsi).
2. Alexander, W. G. (2009) Cooperation in the European Market Economics, Bombay, *Asia Publishing*, 2 (10): 540-549.
3. Azkia, M. (2003). Special Issue of the First Conference of Agricultural Utilization Systems in Iran, Challenges and Options, Ministry of Jihad-e-Agriculture, Promotion Deputy, *Office of Studies and Design of Operation Systems, Tehran, Olympic Hotel*. (In Farsi)
4. Bakhshi, M., Ranaie, M., Zamanipour, A & Falsoleiman, M. (2016). Investigating Factors Affecting Shareholders' Satisfaction with the Performance of Agricultural Corporation, *Quarterly Journal Rural Development Strategies*, 3(1): 127-139. (In Farsi)
5. Chang, G. C. (2006). *National Education Sector Development Plan: A Result-based Planning Handbook*. UNESCO.
6. Falsoleiman, M & Hajipour, M. (2014). Economic and social impacts of agricultural corporations (Sample: Sahlabad Agricultural Company in Nehbandan County), *Journal of Geographical Studies of Arid Regions*, 3(9,10): 47-66. (In Farsi)
7. Hajipour, M & Falsoleiman, M. (2014). Investigating the Factors Influencing the Transversal of Agricultural Operating Systems Case Study: Villages of Sahl Abad -Nehbandan Agricultural Co., *Journal of Geography and Urban-Regional Planning*, 10:39-54. (In Farsi)
8. Harfst, J., Wirth, P., Lintz, G. & Bieberstein, C. (2010). *Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats of European Mining Regions (SWOT Report I)*. Leibniz Institute of Ecological and Regional Development (IOER), Dresden, Germany.
9. Hitt, M., Duane, R. & Hoskisson, R. (2005). *Strategic Management: Competitiveness and Globalization*. Mason, Ohio: Thomson South-Western.
10. Jourablu, M & Galini, H. (2003). Agricultural Corporations, Changing Agricultural Operating Systems, Optimal Use of Resources, *First Conference of Agricultural Exploitation Systems*, Iran, Tehran. (In Farsi)
11. Kor, A. & Sharifzadeh, M. S. (2016). Analysis of Tobacco Cultivation Problems in Mazandaran Province, *Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 47(4): 887-899. (In Farsi)
12. Lawson, R (2000). *Cooperatives and Poor: A Review within the Cooperative Movement*, Geneva, *International Labor Office*.
13. Malayim, Z. (2003). *Cooperatives and Rural Poverty: Eight questions answered. Plunket development series, No. 1, Oxford*.
14. Motiee Langerudi, S. H., Rezvani, M. R., Faraji Sbokbar, H & Khajeh Shokuhi, A. (2000). Sustainability Analysis of Farm Farming Utilization Systems and Rural Production Cooperatives (Case study: Aq Qala County), *Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 41(3):323-333. (In Farsi)
15. Naseri, M., Farhadian, H., Abbasi, E & Khosrovani, F. (2015). Role of Agricultural Companies in Improving Membership Empowerment Indicators: A Case Study of Southern South Khorasan Province, *Quartly Journal of Rural and Development*, 18(2): 39-68. (In Farsi)
16. Navisani, R. (2004). Farm size and exploitation systems, *Journal of Jihad*, 262:44-45. (In Farsi)
17. Razeghi, M., Fami, H. S. & Rezaie, R. (2003). Analysis of Promoting Factors for the Use of Renewable Energies in Peasant Operational Systems in Tafresh County, *Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 44(1):165-173. (In Farsi)
18. Ulgen, H. & Mirze, S. K. (2004). *Strategic Management*. Istanbul: Literature Publication.450p.